

355 (47)

P-27

Հ. Զորյանց

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Պրոլետարներ թողր երկրների, միացե՛ք!

ԿԱՐԼ ՌԱԴԵԿ

Կ Ա Ր Լ Լ Ի Բ Կ Ն Ե Խ Տ

731 ~~735~~ 783

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

№ 36

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

№ 36

ԾՐԱԿՈՒՄ — 1920

եղակի այդ մարդուն, որի հոգում 48 թիւը յեղա-
փոխական բոցը վառեց, որ է անմար մնաց մինչեւ
իր կեանքի վերջին շունչը:

Վիլհելմ Լիրկնեխտը կարողացաւ յեղափոխա-
կան, մատսայական շարժման զգայնութիւնը սլա-
պանել խաղաղութեան շրջանում, որ սկսեց 71
թւից յետոյ, մի շրջան, երբ բուրժուազիան հզո-
րանալ սկսեց, երբ յեղափոխութեան վերաբերեալ
ամեն յոյս բացարձակապէս ընդունայն էր թւում:
Նա պահպանեց իր մէջ յեղափոխական այդ ոգին
նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ XIX դարի վերջին
առանձնեակում բուրժուազիան սոցիալիստներին
հալածելուց հրաժարուեց, երբ գերման կառաւիյու-
թեան առաջնորդները մեծ մասն սկսեց յոյս տածել,
թէ հնարաւոր է բանւորական շարժման խաղաղ դար-
դացումը, մի բան, որ ինքնին յեղափոխութեան
բացառումն է: Կարլ Լիրկնեխտը ծնւեց այն ժամա-
նակ, երբ նրա հայր Վիլհելմը նստած էր բանտում:
Նրան ենթարկել էին մի քանի տարւայ բերդա-
գելութեան այն պատճառով, որ 71-ի Ֆրանս-գեր-
մանական պատերազմով արիաբար պարզեց Ֆրանս-
գերման բանւորութեան հասերաշխութեան զրօշը:

Կարլ Լիրկնեխտը դաստիարակւել է մի միջա-
վայրում, որ լի էր բանւոր դասակարգի հանդէպ
խորին սիրով, մի միջավայրում, որ լի էր անսահ-
ման նուիրածութեամբ Խնտերնացիոնալի գաղա-

փարներին: Նա դաստիարակւել է մի միջավայրում,
որ խորունկ հաւատքով ներշնչւած սպասում էր,
թէ կգայ օրը միջազգային յեղափոխութեան, երբ
յեղափոխական ճակատամարտի մէջ բանւոր դասա-
կարգը կթօթափի կապիտալիզմի լուծը: Կարլ Լիրկ-
նեխտի առաջին աշխատութիւններից մէկը, որ լոյս
տեսաւ 18 տարի սրանից առաջ, Ժողեսի դրքի
խիստ քննադատականն է:

Նա քննադատում է խստօրէն Ժողեսի բարե-
նորոգչական պատրանքներն ու հաւատքը, թէ բան-
ւոր դասակարգը կարող է «դանդաղ քայլով», վեհեր
զիզողով ժանկ ազատութեան, եղբայրութեան և
հաւասարութեան թագաւորութիւնը: Վիլհելմ Լիր-
կնեխտի յեղափոխական օգին, որ կենդանի է և
Կարլ Լիրկնեխտի մէջ, արտայայտւած է ոչ թէ ազա-
տութեան մասին օւնեցաւ պղտորունական երազանք-
ների մէջ, որ թէ սոցիալական յեղափոխութեան
կրաւօրական սպասումի մէջ, այլ անբնդհատ գոր-
ծելու անհրաժեշտութեան զիտակցութեան մէջ,—
մի բան, որ զարթեցնում է մասսաները ստատկաց-
նում դասակարգային ներհակութիւնները: Կարե-
լի է ասել, որ ակտիվ կռիւ հէնց այդ ձգտումն
է Լիրկնեխտի բնաւորութեան ամենապատկանիչ
դիժը,—մի դիժ, որով նա տարբերւում է գերման
բանւոր դասակարգի միւռ առաջնորդներից: Լիր-
կնեխտին յաճախ կշտամբել են այն բանի համար,

որ նա սենյացիներն, հրաբորբոք ապրումներն, ցուցական քայլերի սիրահար է. սակայն բոլոր այդ լանդիմանութիւններն եղել են անհիմն: Այն, ինչ որ դիւր չի եկել ուրիշներին՝ Լիբկնեխտի լեզափոխական բնագիտ է, որ թելադրել է նրան այն համոզումը, թէ մասսաները չի կարելի շարժել դիտական դրութիւններով, այլ միայն դիմելով փաստերի օգնութեան, որ աղդում են նրանց զգացումների վրայ, դիմելով նրանց երևակայութեան օգնութեան, որ աղդում է նրանց ստամոքսի վրայ: Մասսաները կարելի է շարժել ո՛չ թէ բանաձևեր հանելով, ո՛չ թէ վիճաբանութիւններով, աղօթականներով օգր դորդեցնելով, այլ կոչ անելով, որ նրանք փոխեն կեանքի գոյութիւն ունեցող պայմանները: Հնամոյութեան ցեխի մէջ խրած գերման սոցիալ-դեմոկրատիան, որ ճանաչում է միայն մի ծեծւած ճանապարհ, պարլամենտական պալքարի ճանապարհը, երկիւղով էր նայում երիտասարդ Լիբկնեխտին, որ համալսարանն աւարտելով և փաստաբանական քննութիւնները, տալով, (մինչ այդ նա հարկադրւած էր խուսափել հրապարակային լեզափոխական դործունէութիւնից), սկսեց նոր ուղիներ, աշխատանքի նոր շրջաններ և մասսաների շարժման նոր մեթոդներ որոնել: Կարլ Լիբկնեխտի լեզափոխական հոտառութիւնը թելադրում է նրան առանձին աւշադրութիւն դարձնել երիտա-

սարդութեան շարժման վրայ: Նա փորձում է կուսակցութեան պատուստել այն հակացրը, թէ պալքարն ահող իմպերիալիզմի դէմ պահանջում է, որ կուսակցութիւնն իր յօսք չդնի միայն բանւորական շրջաններում, սոցիալիստական միջավայրում ունեցած իր աղդեցութեան վրայ, այլ որ կուսակցութիւնը ձեռնամուխ լինի նաև երիտասարդութիւնը սոցիալիստօրէն կրթելու դործին, նախ քան նա կրնկնի զօրանոց:

Կարլ Լիբկնեխտը ստեղծեց բանւորական երիտասարդութեան կազմակերպութիւնները, որոնց նպատակն էր ո՛չ միայն սոցիալիզմի դադափարների պրոպագանդը երիտասարդութեան մէջ, այլ և երիտասարդութեան ինքնադործունէութեան զարգացումը: Այդ կազմակերպութիւնները մէջ, երիտասարդութիւնը, աշխատելով իր ինքնակրթութեան համար, մասնակցելով կապիտալիստների դէմ մղւած պալքարին և ներգործօն կերպով միջամտելով քաղաքական կեանքին, առաջ էր բերում սոցիալիզմի մարտիկների նոր խմբեր:

Երբ Լիբկնեխտը պահանջում էր, որ կուսակցութիւնը ձեռնարկի կազմակերպչական և քարոզչական այդ աշխատանքին երիտասարդութեան շրջանում, դարձնելով այդ միլիտարիզմի դէմ մղւող պալքարի լաւագոյն զէնքը, որքան որ, այդ կռիւր պէտք է մղել յատուկ միջոցներով, չբաւականանա-

յով կապիտալիզմի գէժ մղող ընդհանուր կռիւն
կուսակցութիւնն երկիւղ էր կրում երիտասարդու-
թիւնը կազմակերպելուց, երկիւղ էր կրում հակա-
միլիտարիստական ազիտացիայից, երկիւղ էր կրում
թարմ հոսանքից, որ Լիբկնեխտը մտցնում էր շար-
ժման ձեշ, կամ բացասական դիրք էր բռնում, ասե-
լով, որ մեր ամբողջ աշխատանքն ինքնին հակա-մի-
լիտարիստական է, և կամ բացարձակօրէն յայտա-
բարում էր, թէ պէտք է խօսափել պետական իշ-
խանութեան հետ ընդհարուելուց: Կարլ Լիբկնեխտը
չէր վիտաում, չնայելով որ «ղեկավարներն» շրջա-
նում նա ձեռք էր բերել մի մաքուր համբաւ, որ
կամենում է յեղափոխականութեամբ գերազանցել
իր հօրը: Նա անդադար անդրադառնում է հակա-
միլիտարիստական ազիտացիայի խնդրին, հրատա-
րակում է մի դիրք միլիտարիզմի գէժ, որի պատ-
ճառով մի տարի բերդ է նստում: Միաժամանակ,
Ռուսական յեղափոխութեան ազդեցութեամբ, որ
նրա վրայ աւելի է ազդում քան միւս սոցիալ-
դեմոկրատների վրայ, Կարլ Լիբկնեխտն իր միւս ըն-
կերէնքի Ռոզա Լիւկսեմբուրգի, Անտօն Պանկուկի,
Կլարա Յետկինի հետ միասին մասնակցում է մաս-
սայական գործադուլի համար մղող ազիտացիա-
յին: Մասսայական գործադուլը նա համարում է ոչ
միայն իրրեւ պարլամենտական պայքարը լրացնող
միջոց և ոչ իբրեւ միջոց, որ կարող է մի հարւա-

ձով ազատել բանւոր դասակարգը, այլ իբրեւ միջոց-
ներից մէկը զայնք շրջանի մասսայական կռիւ, մաս-
սայական ընդհարումների հասունացող սոցիալիստա-
կան յեղափոխութեան, որի ժամանակ հարկադրւած
պիտի լինի դիմելու դասակարգային կռիւ բոլոր
միջոցներին: Կարլ Լիբկնեխտը հրաշալի կերպով
հասկանում է, որ բաւական չէ վերացական ազի-
տացիա մղել դասակարգային պայքարի եղանակները
սաստկացնելու համար, այլ պէտք է պայքարը սաստ-
կացնել գործնական միջոցներով: Նրան թւում է,
որ պրոլետական լանդապի ընտրական իրաւունք-
ների ռամկավարումն աչդպիսի միջոցներից մէկն
է, և նա չարում է այն ընկերներին, որոնք 1910 թ.
պահանջում են սաստկացնել կռիւն իւնկերակա-
նութեան դէմ, կանգ չառնելով անգամ ընդհանուր
գործադուլ յայտարարելու առջև: Այդ հարցում
նա միանում է ձախ արմատականներին՝ ընդդէմ
Կարլ Կաուցկուին, թէև ուրիշ շատ հարցերում
նրանց համամիտ չէ:

Այստեղ ևս մենք պէտք է շեշտենք Լիբկնեխ-
տի մի յատկութիւնը, որի շնորհիւ, ի միջի այլոց,
նա երկար ժամանակ համակրում էր ոռւս մեն շե-
ւիչներին, որքան որ գործը վերաբերում էր
ռուսական յարաբերութիւններին: Մասսաները յա-
ռաջ մղելու զգացումը, յառաջ շարժելու համար
դիտելի ամեն մի անհարթութեան կռուելու անհրա-

ժեշտութիւնը դրդում էր Լիբկնեխտին փորձելու օգտագործել այն բոլոր ուժերը, որ նրա կարծիքով կարող էին պետքական լինել Գործելու նրա բուռն մղումը լաճախ ստիպում էր նրան տեսնել դործելու ընդունակ տարրեր այնտեղ, ուր երբեք նրանք չկային։ Նա հումակրում էր մենշեիկներին այն պատճառով, որ մտածում էր, թէ Ռուսիայում գեռ ևս գոյութիւն ունեն բուրժուական դեմոկրատական ուժեր, որոնց կարելի է օգտագործել լեղափոխութեան դատի համար. և նրան թւում էր, որ բուրժեիկներն անտես են առնում այդ ուժերն և որ իրենց զոկտրինութեամբ (տեսամոլութեամբ) վաճառում են նրանց։ Նա կարծում էր, որ կարելի է գեռ օգտագործել բուրժուական խաղաղասէր ուժերը, լանուն խաղաղութեան համար մղելիք պայքարի մէջ, ուստի պատերազմից առաջ համակրութեամբ էր վերաբերւում ձախ-արմատականների պայքարին ընդէմ այն խաղաղարար նշանաբաններին, որ առաջադրում էր դերման սոցիալ-դեմոկրատիայի կենտրոնը։ Եւ եթէ պատերազմից առաջ Կարլ Լիբկնեխտը կշտամբում էր ձախ-արմատականներին, զոկտրինութեան համար, ապա սրանք էլ իրենց հերթին հատուցանում էին նրան, մեղադրելով «լայն սոցիալիզմի», քաղաքական հաստատուն օրինատացիայի սպակասութեան մէջ։

Այդպէս էր Լիբկնեխտը պատերազմից առաջ կրահատ քարոզիչ, ներգործօն քաղաքագէտ, որ ձգտում է շարժել մասսաները, որ ձգտում է միշտ զարնել նրանց ջղերին, լարել նրանց ուշադրութիւնը, մի մարդ, որ դործելու իր մոլեղին մղումով քանիցս վերցնում է հրադանը, որ չէ կրակում։ Թանգուզն, լուս մարդ, ինչպէս ասում են լեհերը, — թէ քե՛՛՛՛՛ն և թէ կու՛ր մէջ, եռանդով լի, զւարթ, բանւորների սիրելին, կանանց սիրելին, միշտ ոտքի վրայ, միշտ առույգ, ծրագրներով լի։ Երբեք չեմ մոռանալ, թէ ինչպէս դերման սոցիալ-դեմոկրատիայի Լայպցիգի համագումարի ժամանակ, համագումարի աշխատանքներն աւարտելուց լետոյ, 6 օր շարունակ, իրիկւայ մասալական միտինգներից լետոյ, ամեն գիշեր մինչև լոյս քե՛՛՛՛ էր անում մեղ՝ երիտասարդներիս հետ, նստում էր սրճարաններում գինու բաժակն առջևը, փրիւզիական կարմիր թրդ-թէ գլխարկը գլխին (այն ժամանակ Լայպցիգում Լայպցիգի հռչակաւոր տօնաժաման էր), և ինչպիսի երկիւղով, ձեռքերը լետեր դրած, դիտում էր նրան իր լրջախոհ եղբայր Թեոդօր։ Իր ամեն մի շարժումով Կարլ Լիբկնեխտը կարծես ասում էր որ հաքապատ զաւակն է իր հօր, մեծ պայքարողի, կենդանի մեծ մարդու, որ գիտէր զւարճանալ երեսալի պէս։

Բանկեց պատերազմը, և նրա կրակի մէջ Լիր-
կնեխտի խառնւածքի, ժաքի և բնաւորութեան
այդ բոլոր տարրերից դարբնեց գերման բանւոր
դասակարգի առաջնորդը:

II

Երբ գերման սոցիալ-դեմոկրատիայի առջև
ծառացաւ պատերազմի հարցը, պարզեց, որ վերջին
տարիների պատեհապաշտ քաղաքականութիւնը
մեռցրել է բանւոր դասակարգի մէջ լեղափոխական
ռզին, որ հնարաւորութիւն չկայ պատերազմին տկ-
աիւ կերպով ընդդիմանալու Ո՛չ ոք չէր կասկա-
ծում, թէ կուսակցութիւնը կհրաժարուի այս պա-
տերազմի պառասխանաւորութիւնից. թէ նա կմեր-
ժի ուղղման վարկերը: Իրանում չէինք կասկա-
ծում նոյնիսկ մենք՝ ձախ-արմատականներս, որ
ամենից աւելի էինք քննադատարար վերաբերում
կուսակցութեան: Բայց օգոստոսի 4-ին Ֆրակցիայի
նիստում պարզեց, որ նեխումը շատ աւելի է խո-
րացել, քան կարելի էր սպասել: Ֆրակցիայի մեծ
մասը կողմնակից եղաւ ընդունելու վարկերը: Լիր-
կնեխտը մի վայրկեան անդամ չէր կասկածում, որ
այդ որոշումը կործանարար է: Բայց նա էլ չփառա-
հացաւ ձայն տալ ընդդէմ վարկերի: Մի քանի շա-
բաթ անց՝ թէ մասնաւոր խօսակցութեան Շտուտ-
հարտի կողմակերպութեան առջև լայնեց, ինքը

մեղադրում է իրեն, որ չէ կատարել իր պարտքը:
Իր այդ քայլը նա բացատրում էր նրանով, որ կար-
ծում էր, թէ շուտով կուսակցութիւնը պալքար
կրունի կառավարութեան հետ և թէ այդ պալքա-
րը շուտով կսպանի կուսակցութեան բոլոր պատ-
րանքները: Նա կամենում էր կուսակցութեան մի-
ութիւնը պահպանել մինչև այն օրը, երբ ամբողջ
կուսակցութիւնը վերստին կօխ կսկսի կառավա-
րութեան դէմ: Օգոստոսի 4-ին Լիրկնեխտը վեր-
ջին աուրբը աւեց իր ունցեալին, հաւատալով, որ
շարժումն ինքը կսրբագրի իր սխալները: Պատե-
րազմն սկսելուց մի քանի օր առաջ Լիրկնեխտը
ներկայ էր Ֆրանսական սոցիալ-դեմոկրատիայի
համագումարին, դուրս եկաւ խօսելու Ֆրանսա-
կան բանւորների միտինգներում, որոնց նա սխ-
րում էր իր ամբողջ հրաշքն սիրով: Այն միտքը,
թէ գերման իմպերիալիզմի կրունկը կօխերաւ և
Ֆրանսական բանւորական շարժումը, մի րոպե
անգամ հանգիստ չէր թողնում նրան: Օգոստոսի
4-ից մի քանի օր անց՝ շնչեղով նադիոնալիզմի
հեղձուցիչ դադերը, որ բարձրանում էին գերման
բանւորական ժամուկի էջերից, նա հասկացաւ, որ
օգոստոսի 4-ը գերման սոցիալ-դեմոկրատիայի
կործանումն էր: Եւ առանց որ և է կասկած ունե-
նալու այն ճանապարհի մասին, որ պարտաւոր է
ընտրել նա նիւուեց պալքարի մէջ: Արդէն սեպ-

տեմբերին Մառտահարտում և Պատսղամի մի շրջանում նա փորձեց դուրս գալ միախնդներում, պահանջելով՝ վերջ տալ պատերազմին:

Ոստիկանութիւնն արգելում էր այդ միախնդները:

Լիրկնեխան եռանդուն աշխատանք է սկսում կուսակցութեան ներքո: Նա դուրս է դալիս կուսակցութեան հարիւրաւոր ժողովներում և ամենաեռանդուն ու անխնայ կերպով հրապարակ է հանում մասսաների առջև դաւաճանութեան այն մեծ անդունդը, ուր ընկել է գերման սօցիալ-դեմոկրատիան: Նա կոչ էր անում բանւորներին բացարձակ կռիւ մղելու իրենց առաջնորդների դէմ: Կուսակցութեան վարչութիւնը, իր գլուխն ունենալով Մայրեմանին և Էրեբրաին, հալածանք է սկսում նրա դէմ, մեղադրելով նրան կործանարար ընթացքի խուժանալարութեան և ամեն տեսակ այլ մեղքերի համար: Լիրկնեխան նամակագրութիւնը կուսակցական վարչութեան հետ այդ առիթով ցոյց է տալիս, որ նա միանգամայն ուղարկւում էր կուռղէ ագրէն, այդ նամակագրութիւնը ցոյց է տալիս նաև, որ յանձին իր հակառակորդների նա տեսնում է թշնամիներ, որոնց պէտք է ո'չ թէ վիճաբանութիւններով ուղղել, ուղիղ ճանտպարհի բերել այլ տապալել:

Մասենում է ռալիստադի երկրորդ սեսիան, շուտափոյթ յաղթութեան յոյսերը սկսում են մարել: Մառնի վրայ գերմանական զորքերը յետ են մղում Փրանսացիներին: Հինգենբուրգն ստիպւած է սկսել իր նահանջը: Բայց այնուամենայնիւ, զեռմեծ է հայրենասիրական խանդավառութիւնը, այնքան մեծ, որ կուսակցութեան չափաւոր օպպօզիցիան (Լեդերուր, Նաազէ) տակաւին չէ համարձակւում հետեւել Լիրկնեխան և հրապարակօրէն դուրս գալ պատերազմի դէմ: Լիրկնեխան դեռ անկարօղ է գտնել որ և է մէկին, որ իր հետ միասին պարզէր մասսաների առջև բողոքի դրօշը: Մինչև իսկ մի քանի մերձաւոր բարեկամներ փորձում են յետ պահել նրան յախճուն քայլերից, յայտնելով, որ եթէ նա մենակ դուրս գայ, այդ դէպքում նրա ընթացքը սոսի անձնական բնաւորութիւն կկրի և կարող է այնպիսի տպաւորութիւն թողնել, թէ նրան հետևող չկայ: Լիրկնեխան փորձում է դեռ համոզել մի քանի պատգամաւորներին, որոնք մինչ այդ ժողովներում դուրս էին գալիս իրեն ծայրայեղ ձախեր: Բայց երբ այդ չի յաջողւում, նա որոշում է մենակ դուրս գալ: Ես երբեք չեմ մոռանայ այդ օրը: Այն ժամանակ մենք ամենքս խեղդւում էինք «ստորերկրեայ» վիճակի մէջ: Ես լիշում եմ՝ ինչպիսի պայմաններում ես ստիպւած էի դրել պատերազմի պատճառների մասին «Բրեմենի Քաղաքացիական

Թերթում», որ այն ժամանակ պատիւ ունեցաւ լինել մէկը սահաւաթիւ այն օրգաններէց, որ կռիւ էին մղում դերման իմպերիալիզմի դէմ: Ես հարկադրւած էի դերման մեծ յաղթանակները բացատրելու եղանակով քաղաքներ անել դերման զինւորական և քաղաքական դրականութիւնից, որպէսզի ապացուցեմ, թէ որքան լաւ էր պատրաստուած Գերմանիայի «պաշտպանութիւնը»: Դասախօսութիւնները պատերազմի հանդէպ ունեցած մեր վերաբերմունքի մասին մենք ստիպւած էինք կարդալ «Անգլիական իմպերիալիզմի պատմութիւնը» խորագրի տակ, Լիբէնստի համարձակօրէն հրատարակ դալը էլեքտրականացրեց օպպոզիցիան: Դա սկիզբն էր բացարձակ պալքարի: Պէտք է ճանաչել դաւաճանութեան այն ճնշող մթնոլորտը, որ շրջապատում էր նրան: որպէսզի հասկանալի լինի նրա ընթացքի հերոսականութիւնը:

Իր հանդէս գալու երեկոն, ընդամենը մի քանի ժամ առաջ, նա փորձեց համոզել այժմեան «անկախ» խմբակներից մէկին, որ նա էլ դուրս գալ իր հետ: Այդ չլազողւեց նրան, որովհետեւ քաջարի «անկախը», թէև հասկանում էր, որ պէտք է դուրս գալ, բայց հրաժարւեց, պատճառաբանելով իր մերժումը նրանով, որ ամուսնացած էր և չէ կարող ռիսկ անել բնդհարւելու կողմակերպութեան հետ:

Այդ օրը, երբ Լիբէնստի մտնում էր նիստի դահլիճ, նրա սեղմւած շրթունքներից ցոլց էին տալիս, որ նա բնդմիշտ ընտրել է իր ուղին, որ ներքուստ վճռել է իր բաղգը: Լիբէնստի հրապարակ դալը զարկ աւեց ո՛չ միայն բացարձակ պալքարին «պաշտպանողականների» դէմ, այլ և բաժան-բաժան արաւ օպպոզիցիան իսկ:

Մայրեմանականները հասկացան, որ Լիբէնստի հետ անհնարին է որ և է կոմպրոմիս. լանուէն Ֆրակցիայի կարգապահութեան, նրանք սկսեցին մէկը միւսի լետեից բանաձևեր հանել, որոնց մէջ դատաւարութիւն էին նրան ընթացքը: «Ես կապւած եմ ինքնադատին համերաշխութեան գերագոյն կարգապահութեամբ», — պատասխանում էր Լիբէնստը և շարունակում իր դործը: Ռալֆստադում նրան խօսել չէին տալիս, այն ժամանակ նա զրգոում էր բանւորներին կարծ հարցումներով, որոնք խփում էին դերման իմպերիալիզմի վիրաւոր տեղերին:

Այն ժամանակ կանցլերի ճառի միջոցին արած իր կարծ բացականչութիւններով, որ խփում էին խարաղանի հարւածի պէս, նա կատարում էր իր պատգամաւորական պարտաւորութիւնը: Չորս կարճ օտուեր՝ «Դուք ցանկանում էիք այս պատերազմը», բը նա շարունեց կանցլեր Բեռլին-Հոլկեկի երեսին, երբ սա արտասանում էր իր կեղծ-խաղաղասիրական ձառներից մէկը, աւելի շատ բան արին, բան

Հաադէի երկու տասնեակ լալկան ճառերը, որոնք ոչ մի միտք մինչև վերջը չէին արտաբայուած: որոնք ո'չ մի մարտական նշանաբան համարձակութիւն չունէին հրապարակ նետելու,

Հասկանալի է, որ Շալդեմանին ուղեկից չէր մի մարդ, որ պրոսական լանդտագի ամբիօնից կոչ էր անուամբ բոլոր երկրների բանւորներին զէնք վերցրնել իրենց կառավարութիւնների դէմ: Բայց և կուսակցութեան կենտրոնականներն ևս մինչև իրենց հոգու խորքը վրդովւած էին նրա ընթացքով: Այդ տատանւող մարդիկ, որ կուսակցական զաղտնի ժողովներում յարձակւում էին «պաշտպանողականների» վրայ, բայց որ՝ լանուս կուսակցական դիւստիպլինի և համերաշխութեան սոցիալիզմի դուռնանների՝ պարլամենտական ամբիօնից հրաժարւում էին անշատել շալդեմականներից, շալդեմականներից աւելի էին կատաղում Լիբկնեխտի դէմ: Չկար մի ցեխ, մի մեղադրանք, որ չզարթէին նրա վրայ այսպատճառով միայն, որ նա համարձակւել էր դուրս գալ այդպէս: Լիբկնեխտն անողորմ կեւր սկսեց նրանց դէմ: Մնացեալ Ֆրոնտի պահպանիչները լալիս էին, որ նա շարդում է այդ Ֆրոնտը, աղերսում էին, որ այդ բանը չանի: Բայց Լիբկնեխտը զիտէր, որ սոցիալիզմի համար կորած է նա, ով գիշուհներ է անում պաշտպանողականներին: Եւ նա խնայել չգիտէր: Յերման կառավարութիւնը փորձեց վերջ

տալ նրա այդ եռանդուն դործունէութեան և զօրակոչելով նրան, ուղարկեց արեւելեան Ֆրոնտը: Բայց, չնայած խիստ հսկողութեան, Լիբկնեխտն ռազմաճակատում էլ շարունակեց իր աշխատանքը, Սերտ կապ ունենալով Ֆրոնտի զինւորների և Գերմանիայում գտնւող բնկերների հետ, նա ղեկավարում էր յետագայ կռիւլը, հրատարակելով «Սպարտակի Նամակները» — այդ փոքրիկ, մեքենատիպ թերթիկները հրատապ հարցերի մասին: Ամենից առաջ նա իր օլաքներն ուղղում էր օպպոզիցիայի տատանւող տարրերի դէմ: Կուսակցութեան նախագահ Հաադէի շուրջը համախմբւած տարրերը Լիբկնեխտի խմբակից աւելի վտանգաւոր համարելով, պաշտպանողական մամուլը յաճախ արտատպում էր այդ անլեզալ նամակները: Այդպիսով նամակներն աւելի լայն շրջանների վրայ էին ազդում, քան այդ կարելի էր անել անլեզալ թերթիկների միջոցով: Երբ 1915 թ. աշնանն առաջին անգամ հաւաքւում է 8 ի մ մ եր վ ա լ դ ի միջազգային կոնֆերանսը, Լիբկնեխտը, անկարող լինելով անցնել սահմանը, նամակ է ուղարկում կոնֆերանսին: Այդ նամակի մէջ նա խաբաղանում է կենտրոնական տարրերը և կոչ անում կոնֆերանսին՝ անխնայօրէն մտրակելով առաջ մղել նրանց: Երբ կոնֆերանսի ձախ մասը, իր զլուխն ունենալով ռուս կոմմունիստներին, դեմոնստրատիվ կերպով օղջունեց Լիբկնեխտի նա-

մալը, Լեզեբուրը յայտնեց, թէ Լիբկնեխար Ֆրանկ-
ցիա չունի: Այն ժամանակ նա ստացաւ Տրոցկու-
պատաւխանը, թէ միշտ գալին սոցիալիզմը, բայց
Լիբկնեխարը գերման սոցիալիզմի ուրիշ ներկայ-
ցուցիչ չէ հանաչում:

Մտանում է մայիսի 1-ի օրը: «Յպարաւ»
խմբակը հրապարակալին ցոյց է սարքում: Ընկեր-
ները համոզում են Լիբկնեխարին, որ այն ժամանակ
Ֆրանկից Բերլին էր եկել, ցոյցին չմասնակցել, որով-
հետեւ նրա՝ ոստիկանութեան ձեռքն ընկնելը ո՛չ
միայն նրան երկար աւարիներ աւաժանակիր աշխա-
տանքով է սպառնում, այլև շատ կ'թուլացնի կազ-
մակերպութիւնը: Լիբկնեխար մերժում է ընկերների
նախազգուշացումը, որովհետեւ նա կարծում է, թէ
սոցիալիզմի այդօրինակ անկումից լեռնոյ չի կարելի
բանւորներին ցոյցելի հրաւիրել և անձամբ չմաս-
նակցել այդ ցոյցերին: Նա կարծում է, որ անձնա-
կան նախաձեռնութեամբ, առաջնորդի նախաձեռ-
նութեամբ պէտք է վերստին շահել բանւոր զանգ-
ւածների վստահութիւնը նրանցից զոհեր պահան-
ջելու իրաւունք ունենալու համար:

«Ներխուստարգութեան Ինտերնացիոնալ»-ում,
երբառաւորութեան միշտ գալին միութեան օրգա-
նի մէջ «անստան» կեղծանունով նա պաշտպա-
նում է անհատի նշանակութիւնը յեղափոխական
շարժման մէջ, պաշտպանում է քաղութեան, նա-

խաձեռնութեան նշանակութիւնը: Եւ իր համոզ-
մունքներին հաւատարիմ՝ նա զնում է ցոյցին մաս-
նակցելու:

Բերլինի ոստիկանութիւնը դուրս քաշեց Լիբ-
կնեխարին ցուցարար բանւորներէ մի խմբից և յաղ-
թականօրէն նրան բանա տարաւ: Մայիսի 2-ին
և 3-ին արած իր ելու յայտարարութիւններով՝
Լիբկնեխար իր ընտելներին բացատրում է այն պատ-
ճառները, որ դրդեցին նրան ցոյցը կազմակերպել
և անձամբ մասնակցել: «Այս պատերազմը ո՛չ թէ
պատերազմ է յանուն ազգային անկախութեան,
կամ ճնշւած ժողովուրդների ազատագրութեան կամ
վերջապէս, յանուն ժողովրդական զանգւածների
բարօրութեան: Պրոլետարիատի տեսակէտից—այս
պատերազմը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բանւոր դասի
քաղաքական ճնշման, տեսնական շահագործման,
զինւորական ոչնչացման գերադոյն աստիճանը կա-
պիտալիստական նպատակներին համար»: Եւ նա
յայտնում է, թէ իր պարաքն է համարում, որպէս
սոցիալիստ, բոլոր տրամադրելի միջոցներով կռիւ
մղել պատերազմի դէմ: Այս քաղաքականութիւնը
միայն իմ քաղաքականութիւնը չէ, մի քաղաքակա-
նութիւն, որին ես պիտի հետեւեմ, որքան էլ թանկ
նստի դա ինձ, —այլ դա գերման ազգայնակութեան
ինչպէս և միւս պատերազմիկ ու չեղօք պետու-
թիւնների ազգաբնակչութեան մի յարանուն մասի

քաղաքականութիւնն է: Այդ քաղաքականութիւնը շուտով կլինի (ինչի վրայ որ ես յօսեմ ունեմ և ինչի համար որ ես կուզեմ անդադրում աշխատել) բոլոր երկրների բանւոր դասակարգի քաղաքականութիւն որոնք ոչ թէ կունենան այսօր իշխող դասակարգերի իմպերիալիստական կամքը կտրելու և յանուն մարդկութեան բարօրութեան իրենց հայեցողութեամբ ժողովուրդների փոխ-յարարերութիւններն օրոշելու»: Մայիսի 8-ին արած իր միւս լայնաբարութեան մէջ, պատասխանելով իրեն ուղղուած մեղադրանքին, իբր թէ թշնամուն օգնութիւն ցոյց տւած լինելու առթիւ արւած յանդիմանութեան, նա ուսաց. «Միջազգային սոցիալիստը հաւասարապէս թշնամի է թէ՛ օտար և թէ՛ տեղական երկրի կապիտալիստական կառավարութիւններին: Նա կուուծէ յանուն միջազգային պրոլետարիատի ընդհէմ միջազգային կապիտալի, բայց նա կապիտալի վրայ յարձակուած է այնտեղ, ուր հանդիպում է այն և ուր կարող է յարձակել նրա վրայ, գործին օգուտ ընթելով: Այդ նշանակում է, որ առաջին հերթին նա պիտի յարձակում գործի սեպիական երկրի կապիտալի վրայ: Իբ օեփական երկրում նո պէտք է կռիւ մղի յանուն միջազգային պրոլետարիատի՝ սեփական կառավարութեան դէմ, որ ներկայացուցիչն է միջազգային կապիտալի»:

Դատից առաջ: որ տեղի ունեցաւ դռնփակ դահլիճում, որ շրջապատւած էր զօրքերով, Կարլ Լիբկնեխտը, մարդակոչ անելով իմպերիալիստական Գերմանիայի ներկայացուցիչներին, կատարեալ վրստահութեամբ յայտարարեց, թէ նա ո՛չ մի վայրկեան չի կտակածում, թէ մօտ է այն օրը, երբ նրանք՝ իր դատաւորները՝ նստած կլինին մեղադրեալների նստաքանի վրայ և կլսեն ժողովրդի դատապատիժը, և ժողովրդի, որի ոչ ժը կսպանի նրանց:

Լիբկնեխտի դատապատիժն ամբողջ Գերմանիայում ազդանշան եղաւ ցոյցերի ու գործադուլների: Լիբկնեխտը Գերմանիայում դարձաւ բանւորական լեզափոխութեան դքօշը: Կառավարութիւնն այնքան էր վախենում նրա ազդեցութիւնից, որ հրամայեց նոյնիսկ զեղծել նրա դատապատիժը: Դատաւճիռը, որի մէջ դատաւորներն օտիպւած էին ընդունել, որ Լիբկնեխտը ունեցել է աղնիւ քաղաքական շարժառիթներ, մամուլին յանձնելու համար փոխարինեց այլ կերպ ձևակերպւած դատաւճիռով, որի մէջ աբղէն նրա ընթացքը բացատրուած է «Փանատիկոսութեամբ»:

Կարլ Լիբկնեխտի լետիկ փակեցին տաժանակիր բանտի դռները: Պարլամենտը, լաբէութիւն անելով կառավարութեան առջեւ, յանձնեց նրան կառավարութեան ձեռքը, հանելով նրա անունն իր

շարքերից: Բանտում այլևս պատգամաւոր Լիբկ-
նեխտ չկար, այլ մի հասարակ զինւոր, որ իրբե
«հալբենիքի գաւառան» գատաղաբաւած էր 6 ամ-
եայ առժանակիր աշխատանքի և 10 տարով զրկւած
էր քաղաքացիական իրաւունքներից: Քարլ Լիբկ-
նեխտը կօշկակարութիւն է սովորում բանտում:
Բանտի բոլոր զրկանքներին նա զիմանում է հեզ-
նօրէն, փնտրելով իր հոգու հանգիստը յոյ՛ կլա-
սիկներ՝ Եւրիպիդի ու Էսքիլէսի, իր ամենասիրելի
գրողների երկերի մէջ: Նա ազահօրէն որում էր
դրօնից դժւարութեամբ եկող ամեն մի լուր մինչեւ
իր հոգու խորքը հաւատացած լինելով, որ մօտ է
օրը, երբ յեղափոխութիւնը կազմուի իրեն: Պատե-
րազմի փոթորիկ, «ստորերկրեայ» աշխատանքի մէջ
Լիբկնեխտը գտաւ այն, ինչ որ նրան չէր տւել
թէորիան, ինչ որ նրան չէր տւել նրա նախկին
պրակտիկան — մի ուղիղ ճանապարհ, որի
վրայ չէս նա չուէր ո՛չ դէպի աջ, ո՛չ դէպի
ձախ: Սլօժմ, պատերազմի սկզբից, որ երևան հանեց
զանազան դասակարգերի ու խմբակցութիւնների
փառապան յարաբերութիւնները, Լիբկնեխտը պարզ
ու որոշակի տեսաւ, թէ ու՞մ վրայ ուէտք է լուս
դնել, տեսաւ, որ միակ ուղին բանտարանի զանգ-
ւածների յեղափոխական պայքարն է: Նա թօթա-
փեց այսպէս կօշկած «րնդարձակ» սոցիալիստի վեր-
ջին Ֆրացորդներն և դարձաւ յեղափոխական բան-

ւոր դասակարգի խակական առաջնորդը: Մենք տե-
ղեկութիւն ստացանք, որ բանտում յնա շատ էր
անհանդստանում այն հետեանքների պատճառով,
որ կարող էր ունենալ Բրեստի հաշտութիւնը
ուստ բանտրական կառավարութեան համար: Մենք
համոզւած ենք, որ այժմ, նա, ինչպէս նաեւ Լենինի
արտաքին քաղաքականութեան բոլոր ուստ հակա-
ռակորդները, համոզւել է, որ Լենինն արդարացի
էր: Բրեստի հաշտութիւնից յետոյ Լիբկնեխտին
բանտից շուտով արձակելը ցոյց է տալիս, թէ որ-
քան անհիմն էր այն երկիւղը, որ Բրեստի հաշտու-
թիւնը կզօրացնի զերման իմպերիալիզմը:

Յանձինս Լիբկնեխտի ուստ բանտներն ող-
ջունում են մի մարդու, որը իմպերիալիստական
աւակցիայի մութ գիշերին տեսնում էր իր զլխի
վերեւում միջազգային սոցիալիզմի պայծառօրէն
փայլող աստղը, որը բանտարանի յեղափոխութեան
նկատմամբ եղած թերահաւատութեան շրջանում,
խորապէս ու հաստատ համոզւած էր նրա անխու-
սափելիութեան, որը, հաւատալով այդ յեղափոխու-
թեան, ձեռքերը ծոցը չէր դնում, որք զիտէր, թէ
պայքարի համար հարկաւոր է զէնք կռել: Յանձինս
Լիբկնեխտի նրանք ողջունում են մի մարդու, որն
անգամ պարտւած, անգամ բանտի մէջ, թշնամու-
ձեռքին զերի, չէր խոնարհում իր հպարտ զլուխը,
այլ բացարձակ յալանում էր թշնամուն, որ եթէ

նա արգարանայ կամ աղաւախ թանուկ, կրկին ձեռ-
նամուխ կլինի միւսնոյն աշխատանքին, որից կարել
է խլին իմպերիալիտական արդարագրաւթեան
ձեւքը: Լիբիներտար թեան է առաւ րանս որ դատ-
կարան համար, իբրեւ մի մարդ, որ միշտ իր ամբողջ
ուսմբով օժանդակել է առաւ րանս որակուն շարժ-
ման և որ այժմ, նայելով առաւ լեզափոխութեան
խղճանակին, կարող է ասել իր մտքին. «Ես էլ եմ
ներս նամար աշխատելու: Բայց նա թեան է մեզ հա-
մար և այն պատճառով, որ առաւ լեզափոխութեանը
նշան նայելով, կարող է ասել խլին իբրեւ, որ նրա
դատին, նրա աշխատանքի մէջ կենդանի էր իր ոգին,
որ նա ընդունեց զերմ սքաւի:

Լիբիներտարի հայրը, ծերունի Վիլիելմ Լիբի-
ներտար, իբրեւ համեստարար անւանում էր լեզափո-
խութեան գինւոր, լանձինս Կարլի մէնք ողջունում
ենք լեզափոխութեան առաջնորդին, որ գերման
պրոֆեսորաթին ախտի ցոյց տայ պայքարի շիտակ
ուղին, որ Բեռլինիայի րանսորակուն լեզափոխու-
թեան գրոշակիրն է լինելու, որովհետեւ թուութեան
օժանդ է նրան այն ամեն լանլութեաներով, որ
պէտք է առաջնորդ լինելու հայտը. եւս պարզեւ
է նրան սրտուն միտք, տաք, սիրտ խանդավառու-
թեանը, տաւնց որի մեծ գործեր անկարելի է հա-
տարելը: Այլ հանգիպել է Լիբիներտարն պատերազ-
մից առաջ և պատերազմի ժամանակ, նա տեսել էր

և կարող էր շօշափելու չափ զգալ, թէ ինչպէս նրա
վրայ ընկած անասնի պատասխանատւութիւնը
կենսաւբախ, ապրել սիրտը, ուստի և շատերին շատ
բան ներելու ընդունակ մարդուն դարձել է ժա-
մանակի պահանջին համեմատ երկաթի խառափրա
մարդ: Ար նրան հանգիպել է պատերազմից առաջ
և պատերազմի ժամանակ, նա զգացել է, թէ ինչ-
պէս հեռակեան տեսմ էր մետադր նրա ընտառու-
թեան մէջ: Ողջունելով նրա աղաւթութեանը, մենք
հաստատապէս վստահ ենք, որ նա կլինի գերման
բանւոր դասակարգի ա՛յլ միայն գրոշակը, այլ և
մուրհը:

1-50

146

504.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0633457

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0633456

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0633455

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0776534

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0633454

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0633458

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0215621

40.782

40.788